

התפתחות הכתה כקבוצה מאפיינים ומשמעויות לעבודת המורה

חלי ברק שטיין

כפסיכולוגית, מנחת קבוצות ומורה אני עובדת עם כתות וצוותים חינוכיים רבים. תופעה נפוצה היא תלונות על בעיות משמעת ומוטיבציה המחבלות בתהליכי הלמידה בכיתה. מורים ניגשים לכתות בגישה דטרמניסטית – מרגישים שכמו שהכתה התחילה את השנה ככה היא תהיה גם בהמשך. אם הכתה טובה יהנו ממנה כל השנה, ואם הכתה קשה יסבלו ממנה כל השנה. הנבואה מביא לכעסים, יאוש, ולחץ ונוטה להגשים את עצמה. מקשה על המורים להציב יעדים ריאליים על מנת לקדם את הכתה.

ב. ההבדל בין הגישה הפרטנית לעבודה עם תלמידים לבין הגישה הקבוצתית.
דוגמא של ילד שמפריע, של ילד שמאחר, ילד שמתחצף ומתנגד לחוקים, של ילד בלי מוטיבציה ללמידה, ילד דחוי חברתי (שעיר לעזאזל), ליצן הכתה בגישה הפרטנית מחפשים את ההסברים והפתרונות ביחיד- בעיות באישיותו, במשפחתו, בקשר שלו עם המורה והכתה. ילד דחוי למשל- מחפשים מה בהתנהגותו 'מזמין' את הדחיה שלו. ההנחה היא שאם נפתור את הבעיה של הילד הספציפי הבעיה תעלם. בגישה הקבוצתית מנסים להבין מה התהליך שהכתה עוברת כקבוצה. מדוע התופעה קורית דווקא בשלב זה של השנה, מה הילד הבעייתי אומר בשם כל הכתה- הנחה שהוא 'קול קבוצתי' גם בשם כולם. הפתרונות גם הם ברמה של התערבות קבוצתית. למשל, ילד דחוי מבטא את כל החלקים החלשים שהקבוצה לא מוכנה להתמודד עמם, מבטא את חוסר הסבלנות והתוקפנות של הקבוצה. ההנחה היא שההתערבות לפתרון הבעיה צריכה גם היא להיות קבוצתית- פעילות בכיוון סבלנות קבוצתית, קבלת השונה, עזרה הדדית. ההנחה היא שאם יש בעיה בכתה היא תצוץ ותופעל כל פעם על ילד אחר.

* בהרצאתי איני פוסלת את הגישה הפרטנית. פעמים רבות מוקד הבעיה הוא אישי, ויש לעשות עבודה עם ילד על נושאים כמו קבלת משמעת, דחיית סיפוקים, ויסות כעסים, הרגלי למידה וכו'. אך תמיד יש לזכור שגם עבודה פרטנית היא בהקשר קבוצתי כי הילד יושב בתוך קבוצת ילדים. וגם, שיש מקרים כיתתיים בהם הגישה הקבוצתית היא יעילה יותר.

ג. המשגה: הכתה היא קבוצה. קבוצה היא יותר משני אנשים המקיימים ביניהם אינטראקציה. יחסי גומלין והשפעה הדדית. בקבוצה יש כללים ונורמות המארגנים אותה, יש לה גבולות חיצוניים המגדירים אותה ככזאת (כתה ד'3). האנשים בתוכה תופסים עצמם כשייכים לקבוצה. כתה מוגדרת כקבוצת משימה. יש לה תכנים להשיג. לכתה כקבוצה יש מטרות לימודיות (לרכוש ידע ומיומנויות) חינוכיות (למידת כללים והרגלים חברתיים) ורגשיות/ חברתיות (לאפשר גדילה רגשית, מימוש פוטנציאל. יחסים בינאישיים טובים בין הילדים). מטרות אלו מושגות בעיקר במסגרת קבוצתית.

יתכן ואתם מכירים קבוצות אחרות- קבוצות דינמיקה שעוסקות ביחסים בינאישיים, קבוצות תמיכה, קבוצות גדילה אישית וכו'. הכתה היא קבוצת משימה בגלל שיש לה משימות מוגדרות, אך היא גם קבוצה שקורים בה תהליכים רגשיים- דינמיים. אסור למורים להכחיש את העובדה שכתה היא קבוצה עם תהליכים רגשיים. כבר ביון הדגיש שתהליכי למידה הם לעולם לא קוגניטיביים בלבד, אלא רגשיים בעיקרם. ראו את התגובות של ילדים לחרדת מתמטיקה. יש לה 'שלם קבוצתי' שהוא מאפיין מופשט הקיים מעבר למאפיין הקונקרטי של כל תלמיד. 'השלם הקבוצתי' כולל יחדיו את מאפייני המורה, מאפייני הכתה (גיל הילדים למשל) תכני הלימוד, השלב בשנה בו נמצאים. כל המאפיינים ביחד יוצרים 'שלם שהוא מעבר לסכום חלקיו'. כל שינוי בכל מאפיין משפיע על השלם.

רוב זמנו המורה אינו מנחה קבוצה. הוא עסוק בהוראה של תכנים דידיקטיים ובחינוך- הכוונה לכיוון התנהגויות נורמטיביות המתאימות לסיטואציה הלמידה. עם זאת חלק מזמנו הוא מקדיש להנחיה- לטיפול בתהליכים הקבוצתיים שעלולים לחבל בתהליך הלמידה- בעיות מוטיבציה, משמעת, מתחים חברתיים. המורה לא יכול להרשות לעצמו להתעלם מהתהליכים הקבוצתיים המתרחשים בין אם ירצה בהם וישים אליהם לב ובין אם לא. מודעות ויכולת לעבוד עם התהליכים הקבוצתיים תורמים ליעילות הטיפול בקשיים. מאפשרים למורה ולכתה להתפנות מהר יותר למשימה המרכזית שלהם- למידה וחינוך.

חשוב להכיר את המאפיינים של 'קבוצה' כדי לזהות תופעות שקורות לכם בכתות, ולהתמודד עמן בעילות מגוונות יותר.

ד. הנחת היסוד: לכל קבוצה (כמו לכל בן אדם) יש אישיות- יש לה תכונות, יש לה חרדות, יש לה לא מודע- עולם סמוי של תחושות המתבטאים בסימפטומים חיצוניים, והגנות, יש לה כעסים, יש לה דרכים משלה לטפל בבעיות. ומעל לכל יש לה שלבי התפתחות אופייניים כמו לאדם שמתפתח מתינוק לאדם בוגר.

ה. הגדרה של כתה 'טובה ורעה'- ההבדל בין משאלות המורה (מחרדות וחוסר אונים) להגדרת עבודה של כתה טובה ורעה- אנטי גרופ. להמשיג מאפייני קבוצה- סיפור גן עדן וגיהנום, קיפודים שקר להם. תופעת הלחץ הקבוצתי, היחס של הקבוצה לסמכות (המורה). קבוצה טובה: עוברת תהליך ומתפתחת, 'רבה את ריביה', מחפשת פתרונות לקשייה, מפיקה לקחים. יכולת דיאלוג, התמודדות עם כעסים וביקורת. יכולת לטפל בחולשות. אינטגרציה. אקטיביות, פחות AO, עזרה הדדית, מורה אקטיבי מכיל מכון. קבוצה רעה: אין גבולות, תחרות וקנאה וכעס לא מווסתים, תקיעות, אין התפתחות. מורה שהורס ונוקם או לא פעיל ומכיל מספיק. (מה שהם קוראים 'אקלים כתה')

לפעמים נדמה לנו שילד אחד או כמה 'מקלקלים' את הכתה, ורק אם היינו נפטרים ממנו הכל היה טוב. יש בזה מידה של אמת, אך גם אם כך- עדיין המורה צריך לדעת לעבוד עם הנתונים הקיימים. עם הכוחות ועם הקשיים של הכתה.

1. תפקיד המורה מול הכתה כקבוצה:

להמשיג: ידע נותן רגיעה, מבדיל בין תופעות נורמטיביות לחריגות, מפחית אשמה וכעס, מאפשר סבלנות לתהליך. פחות מחשבות קטסטרופה אלא חשיבה לוגית. לגיטימציה והכלה של תופעות, ואז התמודדות יעילה איתן. ידע על התערבויות קבוצתיות ולא רק פרטניות כשעומדים מול הכתה כקבוצה. הרחבת רפרטואר התגובות נותן תחושת מסוגלות ומפחית חוסר אונים משתק וכעס.

2. שלבי התפתחות של קבוצה- ותפקיד המורה בכל שלב.

הנחת יסוד- לכתה ארבע שלבים מרכזיים, שלכל אחד מהם מאפיינים משלו, ודרישות יחודיות להתמודדות המורה.

1. שלב טרום קבוצה- פנטזיות, ידע מוקדם שמכוון ציפיות, חרדות ואנטי (כלפי הכתה, הגיל) תפקיד המורה להיות מודע לפנטסיות שלו ולווסת אותן, לא לתת להן להכתיב את המציאות. לפגוש את הקבוצה 'בלי ידע ותשוקה' (ביון). לתכנן מטרות ריאליות לקבוצה (על בסיס ידע מוקדם, ריאליות, עם בסיס לבדיקה בהמשך)

2. שלב ראשון: שלב הפתיחה - השליש הראשון של השנה- מספטמבר עד חנוכה לערך. -המאפיין המרכזי- חרדה המקצינה התנהגויות שליליות ומתחים. או מצד שני 'הכל יפה- יפה' ומסווה תחושות אמיתיות. הדילמה- שייכות, למידת כללים וחוקים. הכרות עם המורה ודרישותיו. התנהגויות אופיניות הן תלות (על חשבון עצמאות ויזמה, ולעיתים פגיעה במוטיבציה) בדיקת גבולות (לעיתים חוצפה, מאבק עם המורה) חוסר בטחון (הצטמצמות). השוואה לשנים קודמות. שאיפה להיות דומים- הבדלים מאיימים ולכן לעיתים מאבק עם המורה פחות מסוכן. לעיתים בוחרים ילד מסוים כשעיר לעזאזל להוציא את כל התוקפנות הקבוצתית, ולהוריד את האיום של החולשה.

תפקיד המורה- אחראי על הסדר והכללים, שיהיו ברורים ואפשריים (הרצאת המשמעת). עבודה רבה על הכללים וההרגלים מתוך ידיעה שזה תהליך נרכש ולוקח זמן- סבלנות. מציב יעדים כיתתיים מתאימים בהתאם להכרות ההדרגתית של הכתה, וראיה ריאלית של כוחותיה וחולשותיה. עושה תאום ציפיות עם הכתה- אבל לא כאקט חד פעמי אלא כחלק מדיאלוג עם הילדים- מה החלטנו, מה עובד ומה לא, ואין נמשך לעבוד על הדברים. גישה של פתרון בעיות ענינית. חושב מה רוצה לשנות- ומתחיל תהליך (דוגמא של 'גיבוש כתי'). משרה בטחון (דרך מודל ההתנהגות שלו שמכיל, לא נבהל, לא נוקם) נותן מקום לכולם. מזמין דיאלוג והבעת דעות על חשבון צייתנות מפחד שנוחה לטווח הקצר.

-מאפיין נוסף בשלב הפתיחה- לחיות עם סמכות. כמו גיל 2-3 של אנשים, מחפשים עצמאות/ או גיל ההתבגרות של עצמאות וזהות. בדיקת גבולות, מאבקי כוח, מפסיקים להיות נחמדים כול כך ומתחילים להביע דעה. התנגדויות. חיפוש השונות. ויכוח לשם ויכוח 'אני בסדר – אתה לא'. כעס, אי נחת. אנרכיה. תחרות וקנאה. לפעמים ישלחו 'תלמיד מסוים' לבדוק את הגבולות בשביל כולם. לעיתים ההתנגדות והכעס מתבטאים בדרך פסיבית של ויתור, צמצום וחוסר מוטיבציה פסיבית.

תפקיד המורה - לא להבהל מההתנגדויות והכעס. סופג כעסים ובדיקות גבולות שנעשות עמו מתוך ידיעה שיש כאן חרדה גבוהה ומתח. להכיל אותם, לאפשר ויכוחים אך לשמור על ציר המשימה (5-10 דקות ביום לדבר על מה שקורה). למקד בעיות ולחפש להן פתרונות ענייניים. לטפל בקשיים והפרעות. לדעת שהשלב הזה כולל בדיקה של המורה (האם ישאר נחמד ויקבל את כולם) . לדעת שהשלב הזה עובר.

דגש!!! שני השלבים הראשונים כמו 'גלי חוף של קושי'. קורים אחרת בכל כיתה, תלוי גם בגיל (לאפיון את גיל היסודי, וגיל ההתבגרות). זה השלב הקריטי מבחינת המורה. דורש את מירב האנרגיות של המורה הכתה בודקת אותו אם לא יתפרק ולא ינקום. אם המורה שורד את השלב, ועובד איתו נכון הכתה יוצאת מחוזקת לשלב העבודה.

2. החלק השני של השנה- שלב העבודה- מחנוכה עד פסח
אם הבעיות של ההתחלה טופלו, והכתה התגבשה יש בדרך כלל רגיעה, פחות תהליכים חבלניים, ויותר פניות ללמידה ולעשייה. שלב ענייני. איזון גדול יותר בין צרכי היחיד לצרכי הכתה. הסתגלות לאילוצים ולמצב. 'זה מה יש' (לא מעמדת יאוש וכעס אלא של קבלה) . ישירות, אינטימיות.
תפקיד המורה: לקדם את הלמידה, שהיא מטרת הכתה. לשמור על אוירת למידה, להתמודד עם כל קושי שעולה באמצעות דיאלוג, הכוונה, הבהרה. שיחות כתתיות

3. השלב אחרון: שלב הפרידה- מאחרי פסח ועד סוף השנה.
השליש האחרון של חיי הקבוצה. בדרך כלל מעורר תסכול כי אחרי תקופה 'טובה' של עבודה יש נסיגה. יש חרדה 'שכל מה שעבדתי עליו כמורה מתמוטט'. כעס.
בפרידה גרסיה למאפייני השלב הראשון- מצד אחד עליית חרדה (במיוחד במצבים של מעברים- סיום יסודי, חטיבה, תיכון) מצד שני 'הורדת גלגלים בקפריסין' – הפחתת מתח, שבירת דיסטנס וגבולות. עייפות. תחושות סיפוק או אכזבה ותיסכול מול כל מה שהושג השנה, וברור שאולי לא יושג יותר. עולים שוב כעסים. לחץ 'מה לא הספקנו'.

תפקיד המורה: לא להבהל מההגרסיה הקורית בפרידה- לדעת שזו תופעה נורמטיבית. לא לכעוס ולנקום. לא לחשוש שכל ההישגים נעלמו. להכיל את הנסיגה ולהמשיך לעבוד עם הכתה בענייניות תוך התייחסות לתופעות. שהמורה יקבל גם את הרגרסיה שלו- לקראת הסוף יוצא מכל אחד החולשות שלו במצבי לחץ ועייפות- פחות סבלנות, קושי בגבולות ועוד.
לא להכחיש את הפרידה! גם אם אתה רק מסיים שנה, ותפגוש את הילדים בשנה הבאה אתם מסיימים את השנה- שנה הבאה תהיו 'שלם אחר' אולי עם ילדים אחרים, בגיל אחר, מורים מקצועיים אחרים. צריך לעשות פעולות של סיום- למשל, הערכה של השנה- ביטוי לרגשות, הערכה של מה שהיה, משוב למורה ולתלמידים. טקס סיום כלשהו. חשוב לתלמידים, 'לסגור מעגל'.

במיוחד חשובות פעולות פרידה לכתות המעברים- ו' שעוברים (?) לחטיבה . אבל דווקא לכתות הללו יש יותר מודעות, ותוכניות מוכנות, וטקס סיום.

הכלים- לדבר עם הילדים. שיחות כתה. להקשיב, לשאול שאלות, להגיב בעניין. להפחית ביקורת, כעס, הטפות מוסר כי הן מונולוג ולא דיאלוג.

ילדים שמקשיבים להם ושיכולים לדבר את רגשותיהם, פחות 'משפריצים' ב ACTING OUT את רגשותיהם. והמורה יכול לטפל בהם.

לתת מקום לעיבוד הרגשות, להכיל אותם

להזמין כל ילד לבטא את הרגשות כלפי הפרידה- גם חיוביים וגם שליליים- שמחה, הקלה, חשש, עצב. המורה מוסיף רגשות שהילדים לא מעלים כדי להעמיק את הרפרטואר, שכולו לגיטימי.

- לקבל ולהיות מודע לסגנונות פרידה שונים של הילדים ושל המורה. כעס, ציניות, אדישות, אידיאליזציה, הכחשה

להתייחס לתחושות התלמידים וגם של המורים- עייפות, אכזבות, לחץ להספיק. חשוב גם למורה לדעת, שזה לא פשוט להפרד כל פעם מכתה בה השקעת אנרגיות רגשיות רבות. לדעת ששנה הסתיימה ולארגן כוחות לתהליך הבא. לקבל שכל רגש לגיטימי אבל לא כל התנהגות, להיות קשה לבעיה ורך לאדם, לשמור על שיקול הדעת.

לעשות משוב-

משוב של כל ילד לעצמו- להזמין כל ילד לספר על משהו אחד שרצה והשיג השנה (לימודית, חברתית, אישית) ומשהו שאולי רצה ולא השיג. כל ילד יכתוב לעצמו, אחר כך ישתף אולי חבר, ואחר כך ישתפו במליאה. מסר של חשיבות ציפיות ומטרות להשיג גם בשנה הבאה. הסקת מסקנות אישית- למה הצליח לי ולמה לא.

- משוב למורה- מה היה להם טוב, מה אולי כדאי לשים לב ולשפר. אפשר לעשות ישיר או אנונימי. חשוב שהילדים ירגישו שיש להם זכות לומר ושהמורה מקשיבה.

- אפשר לעשות פעילות סימבולית של משוב לכתה- שכל ילד יצייר או יבטא בחומר את הכתה בתחילת השנה ובסופה, ולראות הבדלים ותהליך. להביא סיפור על סיום תקופה (בבליותרפיה), שיר- כל מורה בכלי שנוח לה.

המסר- שיש תהליך, ודברים משתנים לאורך הזמן... פתיח טוב לשנה הבאה.

לסיכום- תופעות בעייתיות בכתה- בעיות משמעת, מוטיבציה - לא נפתרות כשאין הבנה וניתוח נכונים של המצב, כשיש ניגודי אינטרסים ללא דיאלוג, ללא גישה עניינית לחיפוש פתרונות. ואז 'משפריצים' התנהגויות קשות, יש תחרות, קנאה, השפלה, תוקפנות, הנמכת ערך, ויתור. הכלי המרכזי של המורה בעבודה עם תהליכים קבוצתיים (כמו פרטניים) היא הבנה בהתבסס על ידע, ואז שימוש נכון בדיאלוג מול הכתה כקבוצה. הקשבה והתיחסות לתהליכים סמויים המסבירים תופעות בעייתיות בכתה (להבין למה דברים קורים ולא רק להגיב אליהם בשליפה). לשקף לכתה תופעות שרואים, להזמין דיאלוג גלוי על דברים, וחיפוש משותף של פתרונות (יפורט בהרצאה על 'הקשבה', לדבר משמעת ואחריות' ו'פתרון בעיות'- לציון את הספרים שלי)

המלצה: לחשוב קבוצתית. אם נתקעים מול קבוצה, המורה אחראי לא להגיב רגשית אלא לחשוב. להבין. לנסות לשאול את עצמו שאלות כמו: מה קורה בכתה? למה דווקא עכשיו? מה הכתה מנסה להגיד לי, דרך התנהגות של ילד מסוים, דרך התנהגות של הכתה כולה. לחפש דרכים להתמודד- להגיב לקבוצה כולה, לברר, לדבר, להקשיב, לחפש פתרונות מותאמים לבעיה, אחרי שזוהתה.

שלבי התפתחות קבוצה לפי תאוריות שונות.

ביטויי השלב הראשון והשני בכתה	*השלב השני	*שלב פתיחת הקבוצה
<p>תלות במורה ובחוקים</p> <p>התקבצות סביב קבוצות מוכרות ודומות בלי פתיחות לחידוש</p>	<p>מאפיינים אנאליים- מאבקי כוח על האוטונומיה, ויכוחים ומאבק על הדומיננטיות. מאבק נגד המנחה, הסטינג, איום והתגוננות, פיצול בין מנחה טוב למנחה רע, ובריתות. בהתחלה- המנחה גדול ואני קטן. תחושת איום מחפשים דרך להפרד. לחוש שליטה. מאבק כוח על הקיום. מאבקי השפעה. תוקפנות רבה. בהמשך, תחושת אוטונומיה ובריתות בין המשתתפים, יותר שולטים ברגש. יותר תחושת כוח.</p>	<p>סרווי- אוראלי תלתי- חרדה, חוסר בטחון, צמצום, תלות במנחה, אחידות וטשטוש זהות אישית. נסיון לבטחון בדרכים מוכרות. לא יכולים לקבל החלטות. מתנהגים כאילו לא יודעים כלום והמנחה הכל. חרדה, רוצים בטחון. לא יצירתיים. מתביישים בתלות- עלבון. מנסים לנחש איך להתנהג 'כמו כולם'. מנסים לתפוס מקום, למצוא חן בעיני המנחה. הזהות מוגדרת דרך הערך שמנחה נותן. אוהבת אותי- אני שווה, לא אוהב- אני לא שווה.</p> <p><u>אוראלי סדיסטי- תוקפנות על המנחה 'שלא נותן'.</u> מנסים לקחת בכוח. תוקפנות- תובענות. הגנה מתלות. ספליט בין מנחה טוב- לרע. משאלה להתמזג עם המנחה.</p>
<p>תלות במנחה כמקור כוח, וגם תחושת איום מולו</p>	<p>השערה של – FIGHT OR FLIGHT</p>	<p><u>בין-</u> השערת תלות (ולא עצמאות)</p>

<p>היחס למורה: תלות (ולא אוטונומיה) משיגים בטחון ומפחיתים חרדה דרך הישענות על כללים וסמכות חיצונית. השטחה והצטמצמות (ופחות דרך דרכים פרודוקטיביות)</p>	<p>לחיות עם סמכות- תוך שמירת זהות. להתמודד עם קונפליקטים או דרך תלות בחוק או דרך ויכוחים ואנטי. תקיעות- מנהיג אחד של תוקפנות לשמה. כעס וויכוחים לשמם. שחרור- בחיים בצד הסמכות. הכרת גבולות האני. המטרה- פרידה מסמכות, אוטונומיה קבלת ההבדלים הבינאישיים. בדיקת גבולות. התמודדות עם קונפליקטים. תיזה- דרישה לחוק וסדר בהנחיה (תלות) אנטי תיזה- אנרכיה דחיית כל הכוונה. צריך להיות דיאלוג בין התיזה לאנטי תיזה אחרת תקיעות. האיום על הפרט- להיות בקונפליקטים עקב השוני הבינאישי. התמודדות- וכחנות לשמה, אני בסדר- אתה לא. כמו בגיל שנתיים.</p>	<p><u>מקנזי וקוויפרס-</u> <u>הנושא:</u> שייכות. מעבר מזהות יחיד לקבוצה. או- הישענות על נורמות חיצוניות או התנגדות. תקיעות- נשירה והתפרקות. מנהיגים- תומכי מסגרת ונהלים או אנטי. עולים נושאים של: אמון, גבולות, בטחון, תפיסת מקום, 'בפנים- בחוץ', חשש מחשיפה, שאיפה להיות דומים וטשטוש היחודיות. נסיון להתקרב למנחה. דבליואציה או אבליואציה.</p>
	<p><u>פוקל קונפליקט-</u> דילמות אופיניות בין המשאלה להיות יחודי בין החרדה לא לדעת מי אני. משאלה להיות עצמאי והחרדה שלא אסתדר לבד. משאלה להשתלב בחוקים וחרדה שלא יתאימו לי. לקבל עזרה- להרדגיש טיפוש. הפתרונות הם ויכוחים, מאבקים בין המשתתפים, מאבקים עם הסמכות, שלילת הסמכות. קרבות 'בחוץ'.</p>	<p><u>פוקל קונפליקט-</u> דילמות אופיניות בין משאלה להיות חכם וחרדה להיות טיפוש. משאלה ללמוד וחרדה להשאר לא יודע, משאלה להשתייך וחרדה להשאר בחוץ או להבלע. ועוד. פתרונות אופייניים של שתיקה, התנגדות לסטינג הנמכה, ילד טוב או פרובוקציה, השטחה, ציניות, אנטי-אידיאליזציה, דבליואציה. קפיצת ראש למים בלי לבדוק. סיפור דרמטי על ההתחלה.</p>
<p>המורה הוא אוביקט לכתה, ובכל פאזה הוא צריך להגיב</p>	<p><u>שלב מאני-</u> פאזה ביניים בין המנגנונים הסכיזואידיים לבין</p>	<p><u>חני בירן (תאורית יחסי אוביקט- מלני קליין)</u></p>

<p>אחרת. - פתרון לשלב הוא להיות ילדים טובים כדי לא לההרס ולא להרוס זהו זיוף. העוינות נשארת בקבוצה, ואם לא מטופלת אז תתפוצץ</p>	<p>שלב ההתפכחות הדפרכיבי. בסוף השלב הסכיזואידי אמורים להבין שהעולם אינו מפוצל לשחור לבן, עמידה מול הכאב של המוגבלות והצורך שלי באוביקטים לשם התפתחותי. כהגנה מופעלים מנגנונים מאניים- שמחה מרחפת, עליזות וצחוקים, הכחשות, 'הכל בסדר', אופטימיות מדומה, כמו הריון מדומה באשליה שמסרבים להתפכח ממנו. כלפי המנחה- זלזול ואומניפוטנטיות עם קיום נרקסיסטיים, תחושת מגלומניה ומנגנונים סדיסטיים שמבטאים צורך של שליטה 'במנחה המסוכן'. זה מצב נוקשה, שאינו מאפשר מגע עם הכאב. פתרון בריא של השלב יתבטא בהתחלת תובנה והכרה בכאב. השמחה במודעות.</p>	<p>פאזה סכיזופרנואידית- <u>הפאזה הפובית</u> – כמו תינוק שיוצא לעולם- שלב קצר מאוד בהתחלה. שיתוק רגשי עקב חרדה גבוהה. אין יוזמה להתקרב או להתרחק. כל תנועה מסוכנת. לפעמים שתיקה, או מלל רב חסר משמעות. בדרך כלל פאזה קצרה של כניסה לחדר והכרות עם הכסאות. <u>פאזה פרנואידית</u>- תחושה, שהאוביקט (קבוצה, מנחה) מאיים עלי, מאשים אותי ורודף אותי. מוציא תוקפנות ויצרים ראשוניים. פיצול טוב-רע. (זו השלכה של יצרים הרסניים מתוך הסוביקט על האוביקט). <u>פאזה סכיזואידית</u>- מאופיין במנגנוני פיצול של טוב ורע. נלחמים מול תחושת החולשה העצמית והכוח של המנחה. מעברים מאידיאליזציה לדבליואציה הכעס והצורך בקבלה וחום מודחקים ויש התנתקות. המנעות. הדחקה של התשוקה ותחושה של כעס תסכול, רעב, אשם ודאגה. משליכים את האוביקטים הרעים הפנימיים על העולם בחוץ. אין יכולת הכלה של קונפליקטים וניגודים. רואים את העולם בנוקשות כהגנה מהתפרקות. בריחה לאינטלקט על חשבון הרגש. הגנות פרימיטיביות של AO. PI. עיסוק ב- ENVY וןבעמון\ מקצה במנחה מתוך קנאה הרסנית בשפע ובטוב שלו.</p>
--	---	--

	<p><u>שלב ההיפרדות</u> - נלחמים על הזכות להיות שונים. אין התיחסות לתוכן המריבה, אין חשיבות מה אומרים, יש חשיבות למחלוקת. יש ויכוחים, כעס, אי נחת והסכמה. הכחשת הדמיון, מאבק להיות שונה. אין בכלל עיסוק בתכנים אישיים.</p>	<p><u>עמי פרגו (פוקס)</u> - <u>שלב ההידבקות</u> - אין עדיין עבר ולכן חרדה. מכחישים הבדלים בינאישיים מחרדה. האיום והסכנה הוא במנחה ובגורמי חוץ חד מימדיות וקונפורמיות. שכיחות התקפה וכעס נגד המנחה כגורם מלכד. לאורך זמן ההדבקות והכחשת השונות הבינאישית מעיקה. אנשים רוצים יחודיות.</p>

*שלב שלישי – שלב העבודה והאינטימיות
על פי מקנזי ומקוויפרס-

- 'אני לעצמי מורכב אבל שלם- הנושא המרכזי להכיר את עצמי. התלכדות עם הקבוצה לעומת סיפוק צרכים אישיים וביטוי עצמי. המטלה הקבוצתית- גילוי עצמי והבנה פנימי. תזה- סימביוזה קבוצתית, אנטייתזה- התעסקות יתר ב'אני'. תקיעות- אנרגיית יתר לשימור נעימות חברתית- מסיבה.

- קרוב לעצמי ומתקרב אל האחר'- הגדרת גבולות העצמי מול גבולות 'האחר'. דילמה- התקרבות או התרחקות. מטלה קבוצתית- העמקת האינטימיות התוך אישית. תקיעות- השקעת יתר בביחד תוך המנעות מנטילת אחריות אישית ומומ לבירור יחסי קרבה דיפרנציאליים. שלב של גילוי עצמי והבנה פנימית. אינטימיות ויחודיות.

תיזה- ביחד של קסם בלי בחינה עצמית, סימביוזה. אנטי תיזה- התעסקות יתר בעצמי, אינדיבידואליות יתר סינטזה- אינטימיות לא מאוימת. אמון בקבוצה. חקר עצמי. חיפוש מורכבות- אני רע וטוב. חיפוש גבולות בתוך עצמי ומול אחרים. האיום- בהלה מהגילוי, בלבול, סכנת התפרקות, סכנת ריק, איבוד עצמי. מנגנונים- או הכחשה או 'צלילות יתר'.

בשני השלבים של העבודה יש אינטגרציה של שלבים קודמים. קבלת היחודיות של היחיד.

על פי סרווי-

שלב אדיפלי העוסק בזהות מינית, מאבק על מין ואהבה. קנאה ותחרות ביחסים טריאדים שלב גניטלי- פרודוקטיביות אישית, ויסות דחפים, פידבק יעיל. ובהמשך- פאזה גניטלית של פרודוקטיביות, פידבק יעיל.

על פי פוקס/ עמי פרגו

שלב התחלקות- פתיחה של העולם האישי שלב התחדשות תוך אישי- התקדמות בתוך אישי. הפרט מסתכל לתוך עצמו. מופר שיווי המשקל לגבי עצמו. מה שידע על עצמו- מתערער. חרדה, דיסאורינטציה. מתוך זה אמורה להבנות רה- אינטגרציה- ארגון מחדש, שיווי משקל חדש.

ההתחדשות קורית בשני שלבים- קודם התפרקות, בלבול של הלא ידוע ואחר כך ארגון מחדש- אני חדש, שמשלב ישן וחדש. לא מהפך של לזרוק את כל מה שהייתי. לא להכחיש את מה שהייתי. אלא ליצור שלב חדש ואינטגרטיבי יותר.

על פי חני בירן- הפאזה הדפרסיבית.

לפי מלני קליין זה שלב של הישג התפתחותי שונה מהפיצולים וההזדהויות ההשלכתיות של השלב הקודם- עכשיו מדובר באוביקט שלם. יש הכרה בצער שבטוב המוחלט יש רע וברע המוחלט יש טוב. קבלה שבתוך כל אדם יש גם את הטוב וגם את הרע. הכרה במגבלות שלך (גם בך יש רע וטוב). האגו חזק ויכול להגן מהדחפים הרעים ולכן הם נחווים פחות הרסניים. אלו התנאים ליצירת אמון בסיסי. התחלת ההתייחסות לאוביקט כשלם ולא כמפוצל. מאפשר התבוננות על המורכבות שלי ושל המנחה (האם). על פי קליין מתאפשר כאן 'תיקון' REPARATION. הכרה שיש בי הרס, שפגעת, ומשאלה לשקם את האוביקט החיצוני, והפנימי שבתוכי. יש בשלב נסיונות חוזרים להרוס ולשקם. גם למנחה מותר בשלב זה להיות אנושי- להפגע ולשרוד. למרות משאלות התיקון יש הכרה שאין להחזיר דברים לקדמותם, שיש שינויים בלתי הפיכים. יש אפשרות להרחבת המודעות, מתן וקבלת פידבק, תחושת כאב ודפרסיה וממנה מתאפשרת בניה ושיקום. יש אפשרות לקבל עזרה בלי להרגיש זועם ומושפל. זהו תהליך גדילה עם מצבי רגרסיה לשלבים קודמים

העבודה בשלב זה דומה להגדרה של ביון את 'קבוצת העבודה'- פחות בריחות והכחשות, המנחה כאדם, פחות פיצולים והזדהויות השלכתיות, פחות שעירים לעזאזל, יותר מודעות, נכונות לגעת בכאב, באשמה בסבל ובחולשה. חיפש אחרי שמחה אמיתית מסיפוק של מודעות ולא שמחה מזויפת כמו במניה.

יש פחות בהלה- יש אובדנים אבל גם פיצויים ואפשרויות תיקון- מנסים לפצות על התוקפנות באמצעות חיבה ונתינה. יש אינטגרציה בין הטוב והרע בתוכי, ואז יכולת לאהוב, ולשמר יחסים על אף קונפליקטים וקשיים. -חשובה ההכרה שלא הכל אפשר לתקן- יש דברים שלא יחזרו לקדמותם, אבל בכל זאת אפשר לשאת את התסכול.

מול המנחה- רואים ששרד את ההתקפות ולא התמוטט למרות שראו שקשה לו. כך נוצר קשר אמיתי על בסיס אמון. יחסים הדדיים של לתת ולקבל, הקבוצה מגלה שהיא לא רק תובענית, תלותית והרסנית אלא גם משקמת ונותנת חזרה, לה ולמנחה.

- עבודת המנחה קשה- יש רגרסיות לפאזות ופתרונות סכיזואידים ומאניים, חוסמים את כאב המודעות 'מרבה דעת יוסיף מכאוב' ועליו לשקף ולעבוד עם התהליך. פתרון לקוי- מדפרסיה למלנכוליה- אין אינטגרציה ותיקון. כל משבר קטסטרופה, יאוש, תחושה שרעים, אשמים וחסרי ערך. כל פידבק נחשב הורס פתרון תקין- דפרסיה בונה, כאב מפידבק אבל התחזקות ממנו.

ביון-

מאפיינים של 'קבוצת עבודה' שלא פועלת על פי 'השערות בסיסיות'. מתבוננת וחוקרת את המציאות מתוך קבלת מגבלותיה. פחות בריחות, פחות הכחשות, יותר יכולת לראות את המנחה כבן אדם, פחות הגנות פרימיטיביות, השלכות. פחות שעירים לעזאזל או בעלי תפקידים נוספים שיגנו על הקבוצה מהכאב של הידיעה. נכונות ללמוד על האחריות האישית שלי, לגעת בכאב, אשמה, סבל, תלות, חולשה, קנאה, חמדנות, אבדן וכאב.

*שלב פרידה

'על פי מקנזי ומקוויפרס-

'שייך ונפרד- ביחד ולבד'. נושא מרכזי – סיום , סיוכום ופרידה.

הדילמה- ביחד מול אינדידואליות.

מטלה קבוצתית- תרגום החוויה הקבוצתית ללמידה אישית. 'הקבוצה בתוכי ואני לעצמי'

תיזה- נסיגה ורטרוספקציה

עצמאות- פרוספקציה

תקיעות- התלכדות סביב מנהיגות ההורה

שימור המסגרת גם כשהסתיימה

אי יכולת להכיר בסיום הקבוצה.

עמי פרגו- על פי פוקס

בתחילת הקבוצה העבר היה בחוץ והעתיד בקבוצה, בסוף זה להפך, העבר בפנים והעתיד בחוץ. כשהקבוצה מתחילה אין לה הווה רק עבר. אחר כך נוצר הווה ולא עסוקים בעבר ובעתיד. בסיום עסוקים בכך שיש עבר אבל אין עתיד. הקבוצה נגמרת. העתיד לא בקבוצה. החרדה הרגשית: מה יהיה כשאהיה לבד? קורות רגרסיות לדפוס התנהגות משלבים קודמים. פתרון מוצלח: פרידה מהקבוצה בלי למחוק אותה, ולהפוך אותה ללא משמעותית. להשאיר את הקבוצה בתוכי- מופנמת כיצוג. אפשרות לקשר בין ההווה לעתיד. תקיעות: אין יכולת לדבר על הפרידה. הכחשת הפרידה- רוצים המשך. מאניה או פאניקה מהפרידה. פרידה מוקדמת מידי (לא אפתח כי ממילא אין זמן ואין טעם, לא מגיעים לפגישה האחרונה) מאבק כוח בין אידיאליזציה (היה מדהים ויחודי) ובין דבליואציה (היה זיוף, לא שווה) המשימה של המנחה: לאפשר לאנשים לחוות את הפרידה עם תקווה למרות הסבל, ולא כנטישה ומוות.

פוקל קופנליקט

המשאלה – לסיים עם שלמות ומשמעות מהלמידה בקבוצה. להרגיש שגדלתי ולמדתי החרדה- להשאר ריק, פגוע ועצוב בסיום. בלי שלמדתי כלום פתרונות של : אשמה והאשמה (פגעתי נפגעתי) 'נושאים לא גמורים'- קרב על כוח ומקום הכחשת הסיום- התעלמות ותוכניות להמשך אופוריה- מסיבה, כהגנה מעצב אקטינג אוטו- לא מגיעים לסיום יותר תלונות של אי שביעות רצון, כעס ותסכול על החמצות העלאת נושאים דרמטיים של הרגע האחרון, שאין אפשרות לעבוד עליהם משב אמון- האשמת המנחה, פיתית אותי שאפתח דברים ולא עזרת. כעס בקבוצה או מותק למקומות אחרים חוסר אונים- רגרסיה לתלות.

ידיעה של השלבים הקבוצתיים, המאפיינים הנורמטיביים שלהם תאפשר למורה לזהות תהליכים בכתה, להתמקם מולם ולנהל אותם בתבונה. ידיעה נותנת למורה כוח מקצועי.

המורה יכול לשקף ולתקף תהליכים- כך לומר לתלמידים בתחילת שנה- אני יודע שאתם רוצים לבדוק את הגבולות ובו בזמן שיהיו גבולות ברורים....
להכיל תהליכים בלי להגיב בתוקפנות או בויתור יתר. לא לכעוס על תלמידים שלקראת סיום שנה המשמעת מתרופפת, לא להבהל שכל מה שעבד עליו נהרס אלא לומר 'אתם גם מתנהגים כאילו סוף השנה כבר כאן, אבל גם יודעים שיש לנו עוד חודשיים ללמוד, ומחכים שאני אשמור על הכללים ואזכיר לכם אותם'.
המורה שמבין את התהליכים בקבוצה יכול לשמור על מטרת הקבוצה- כתי, למידה ותיפקוד קבוצתי, הוא יכול להכיל את התהליכים ולשמור על הגבולות.
התוצאה היא שיפור התוצרים- הישגי למידה, אגירה חיובית, ותחושת סיפוק למורים ולתלמידים.

בהצלחה ,

חלי ברק שטיין - פסיכולוגית חינוכית מומחית
מחברת הספרים - כשהילדים יוצאים מהבית | תקשיבו לי רגע | בגובה העיניים
052-35525511

helibarak1@gmail.com

www.helibarak.com